

Романа Дудик

канд. мист., доцент кафедри

хорового диригування ім. В.Їжака

Інституту мистецтв

Прикарпатського національного

університету ім. В. Стефаника

Художнє сприйняття хорового мистецтва

Авторкою статті ставиться проблема феномену музичного мислення, художнього сприйняття хорового мистецтва Нового і Новітнього часу. Висловлюється переконання в тому, що просторово-часовий вимір слугує дієвим вектором новизни у духовній музиці, хоровій творчості, спричиняючи через багатьох чинників формування Новітнього музично-естетичного простору, адекватного новому баченню світу, людини та її почуттів в ньому.

Хорові твори фокусують систему ціннісних уявлень, які є основою особистісних орієнтирів учнів, студентів, регулюють їх діяльність, переводять в якісно інший спосіб буття, більше осмислений та упорядкований.

Свідомість особистості розвивається в оточенні культурних цінностей, що кристалізують досвід світосприйняття. Таку ситуацію створюють музичні, хорові твори і розширюють межі пізнання світу, допомагають усвідомити його іманентне багатство, спонукають до ціннісного переживання навколишніх явищ. Крім того, за своєю сутністю твори є діалогічним спілкуванням, бо їх структура діалогічна за своєю природою і розрахована на діалог з реципієнтом.

Процес сприйняття і розуміння творів відбувається як взаємодія художньої інформації та суб'єктивної моделі її розуміння сприймаючими. Спілкування розвиває потребу в обговоренні художніх вражень, формує здатність до естетичного судження про художній твір, стимулює пізнання

себе та інших людей. Цей спосіб ефективно позначається на становленні інтелектуальної, емоційної та поведінкової сфер особистості учнів, студентів.

Останнім часом інтерес до можливостей впливу мистецтва на формування особистості, до його ролі у становленні культури молоді помітно зріс, поживалась наукова і методична робота в цій галузі. Але все ж констатуємо, що планомірне дослідження цієї проблеми поки не досягло належного розвитку.

Теорії та практиці педагогіки ще недостатньо відомо про механізми передачі художньо-образної інформації в процесі спілкування з хоровим мистецтвом, про її культурологічну дієвість. Від подолання цих недоліків значною мірою залежить перспективність не лише музичної освіти, але й загальнокультурний аспект розвитку особистості, збагачення внутрішнього світу, прилучення до національних і світових духовних цінностей. Інтелектуальна глибина пізнання, інтелектуальна творчість, інтелектуальний потенціал, інтелектуальна свобода, інтелектуальні емоції, інтелектуальна активність – ці категорії допомагають розкриттю особистості, інтелектуальної культури у процесі спілкування з людьми, умовного аналізу і синтезу з використанням власної інтелектуальної скарбниці.

Витоки мистецької багатогранності слід шукати в особливостях світосприйняття А. Веделя, його художньо-світоглядних традицій, котрі ґрунтувалися на гнучкій рівновазі світських і релігійних ідеалів. Саме вони спрямували енергію творчого процесу композитора до площини мистецьких і релігійно-філософських пошуків. Високі морально-етичні пріоритети супроводжували композитора протягом усього життя. А. Ведель привніс до української церковної музики наймогутніший потік ліричних переживань.

Суб'єктивність, глибокий психологізм стають типовими ознаками стилю композитора. Це були нові стильові тенденції, що виникли в українській духовній музиці. Веделівське втілення нового світу почуттів емоційно передає переживання особистості. Духовний концерт А. Веделя «Услыши, Господи, глас мой» має багато схожого з хоровим концертом

М. Березовського «Не отвержи меня во время старости», обидва належать до барокового стилю з класичними ознаками: розвинена гармонія, плинне розгортання музичного матеріалу, вживання мелодичних прикрас типу форшлагів, групетто, складних ритмічних малюнків.

Висвітлення історичної взаємодії людини та мистецтва, образно-творчої діяльності композитора через латинський зміст, драматургію, світоглядні, теоретичні аспекти взаємозв'язку ідейно-образної концепції твору, особливості, традиції та новаторство розглядається жанр реквієму.

Реквієм в історії західноєвропейської музичної культури можна вважати одним з найбільш давніх хорових жанрів, джерела якого сходять до XIII –XIV століть. Якщо розглядати жанр як «...типізацію музичного змісту в музичній формі, ...як типізований зміст» [2, с. 171], то реквієм у своєму початковому варіанті являє собою «...послідовну реалізацію на структурному, вербальному, інтрамузичному рівнях християнської ідеї Смерті, як перехід від кінцевого до вічного» [3, с. 50]. Так, Реквієм Дж. Верді охоплює весь життєвий шлях людини, піднімає важливі проблеми людського життя і смерті. Головна ідея твору – кожен повторює шлях іншого, але в самотності, поза духовним контактом. Одночасно це те, що ріднить і зближує усе людство.

Своєрідність ідеї та змісту реквієму, ідейно-образної концепції фіналу надають особливості музичній мові, засобам виразності. Значення кожного слова, фрази народжує обсяг, глибинність, складність змісту. Художні показники тексту ставлять спеціальні завдання перед музикою. Звернення композитора до Біблії дає фіналу космічну звучність, і вона стає символом шляху духовного удосконалення, відкритого перед кожною людиною.

Для композитора пісня – засіб збереження історичної пам'яті, національної свідомості, духовності. Через Лисенкові обробки модифікація жанрів народних пісень знаходиться у тісному зв'язку професійного композиційного мистецтва та виконавства. М.В. Лисенко як засновник національної диригентської хорової школи вважав хор не тільки

найдосконалішим музичним інструментом, але й надзвичайно важливим і дієвим засобом згуртування, збереження, виховання, пропагування, єдності.

Значення обробок композитора має велику перспективу. Він вважається первісною основою жанрів «пісні й танець»; класифікує пісні за жанрами і змістом: історичні, козацькі, чумацькі, бурлацькі, рекрутські, парубочі, родинно-побутові, жартівливі, ремісницькі, ліричні пісні про горе, кохання і зраду, соціальну кривду, вуличні. М.В. Лисенко прагнув якнайповніше розкрити й поглибити музично-образний зміст народної пісні, зберегти її індивідуальну й національну своєрідність М.В. Лисенко вперше здійснив обробки майже всіх жанрів народних пісень. Нікому з попередників не вдалося досягти значної відповідності між народною піснею та її обробкою. Традиції та новаторство хорової спадщини великого композитора другої половини XIX – початку XX століть М.В. Лисенка активно вплинули на розвиток художнього, професійного мистецтва в Україні.

У Новітній час довготривала праця М.В. Лисенка над обробками народних пісень, його здобутки та знахідки мають велике значення для осягнення сучасними композиторами народного музичного стилю, творчого використання традицій та новаторства хорової спадщини українського творця. Розвиваючи традиції класиків, автори музичного літопису нашого часу Л. Дичко, Є. Станкович, І. Карабіць, О. Тактакішвілі, Ю. Буцко, Р. Щедрін, Л. Захлевний, І. Шамо та інші створюють яскраві національно-самобутні композиції, все частіше звертаючись до ще не звіданих шарів пісенного фольклору.

Кожна людина може просто «заражатися» настроєм художнього твору, не усвідомлюючи значення витоків свого емоційного стану. Лише поступово, набувши спеціального досвіду діалогової взаємодії з мистецтвом, вона починає виділяти, оцінювати і розуміти змістовний бік твору, помічати і осягати художньо-образну виразність. Тому творча активність знаходить своє виявлення в особистісній інтерпретації змісту твору, схильності суб'єкта

до ідентифікації з художніми образами, до «входження» у систему мислення різних за стилем авторів.

Спілкування з мистецтвом охоплює складний комплекс свідомих і підсвідомих реакцій суб'єкта, які характеризують розуміння та інтеріоризацію смислу художнього твору в особистісне ставлення до мистецтва, а через нього – до осягнення духовної сфери життя. Найважливішою умовою такого спілкування є духовна насолода, що виникає на основі злиття образного змісту твору, естетичної ідеї митця та самосвідомості реципієнта, індивідуально-неповторного чуття сприймаючого, в якому виявляється катарсичний характер художньої діяльності. Тому розвиток людини культури: «Без культури у суспільстві не може бути моральності, не діють соціальні та економічні закони, не виконуються укази, не розвивається наука, бо тільки всебічне функціонування культури створює умови для повного виявлення талантів, інтенсивного нарощування інтелектуального потенціалу, спроможного перетворювати довкілля» (Д. Лихачов).

Принцип взаємодії фольклорних і професійних рис творчості М. Леонтовича став фундаментом розвитку національних традицій в інтерпретації фольклору для сучасних композиторів України і зокрема Донбасу. Хорові твори В. Стеценка «А в тому саду», «Ой, не рости, кропе», «Веснянки», «Чогось мені чудно» відповідають уявленням до духовної взаємодії з героями своїх опусів, твори містять у собі міф, традиції, нові музичні композиційні технології, мову, релігію і пізнання. Образи Добра, Істини, Краси, Любові, почуття є світом ідеальним, моралі незмінної вічності, енергії, що концентруються і реалізуються у музиці, мистецтві. Хор «Веснянка» створює яскравий, веселий, активnodійовий рух-гімн весні. Нову інтонаційну сферу, медитативну лірику, витончений світ образної системи музичної мови, риси стилю і своєрідність хорової творчості М. Шука вдається пояснити, збираючи філософсько-релігійні й культурні традиції різних епох і національних шкіл.

Маючи високий рівень знань, регіональні виконавці, композитори, педагоги, вчені моделюють сучасний новаторський стиль на основі нового ставлення до художнього сприйняття хорового мистецтва Нового і Новітнього часу і творять у формі «живого знання» культурний Універсум, абсолютний світ ідей як вищу істину буття.

Список використаної літератури

1. Гусарчук Т. Постать Артемія Веделя в аспекті типологій особистості / Гусарчук Т. – К. : НМАУ, 2001.
2. Холопова В.Н. Музыка как вид искусства / Холопова В.Н. – М. : Научно-творческий центр «Консерватория», 1994. – 385 с.
3. Ефименко А.Г. Эволюция жанра реквиема в аспекте трактовки смерти : дис. ... кандидата искусствоведения / Ефименко А.Г. – К., 1996. – 165 с.
4. Йоффе И. Синтетическая история искусств / Йоффе И. – Ленинград : ОГИЗ, 1933. – 470 с.
5. Моисеев Н.Н. Вернадский и современность / Н.Н. Моисеев // Вопросы философии. – 1994. – № 4. – С. 7.
6. Баландин Р. Вернадский: жизнь, мысль, бессмертие / Баландин Р. – М. : Знание, 1979.
7. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / Вернадский В.И. – М., 1991.
8. Квітка К. Фольклорна спадщина Лисенка // Вибрані твори. Ч. 2 / Квітка К. – К., 1986.
9. Лисенко М.В. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні Вересая / Лисенко М.В. – К., 1978.
10. Соколова Е. И отзвуки сказок / Е. Соколова // Вечерний Донецк. – 1986. – 4 марта.
11. Кондуэлл К. Иллюзия и действительность / Кондуэлл К. – М., 1969.
12. Юнг К. Архетип и символ / Юнг К. – М., 1991.